

DOI 10.31558/2519-2949.2022.3.2

УДК 3275-047.35(4)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8077-0421>

Лендєл М. О., Ужгородський національний університет

МОДЕРНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ЄВРОПІ

Ефект «шторму системи», який розпочався в глобальному вимірі і зокрема в Європі після розгортання процесу закриття кордонів під впливом пандемії COVID 19 і набуває апогею під впливом кризи світопорядку, спровокованої агресивними діями та світовим шантажем російської федерації зумовлює потребу швидко систематизувати концепти, запропоновані дослідниками, що ефективно описують нові ситуації та практики, які виникли на кордонах Європейського Союзу (далі – ЄС) і всередині спільноти упродовж крайніх трьох років. Тому метою дослідження є узагальнення модерних теоретичних підходів до аналізу транскордонного співробітництва в Європі, які сформувалися під впливом нових глобальних та регіональних системних викликів, що зруйнували існуючі порядки міжнародної взаємодії, включно транскордонної.

На сучасному етапі поняття «кордон» використовується у класичних трактуваннях, сформованих упродовж XX століття, водночас, взаємодіючи з категоріями «прикордоння», «прикордонна зона», які отримали нові сенси під впливом радикальних змін в економічному, соціально-політичному, культурному та безпековому ландшафті Європи. Багатоманітність теоретичних та практичних викликів, які виникають у практиці функціонування кордону, а, отже, потреби їх концептуалізувати зумовила формування нового наукового напрямку, а саме «дослідження кордонів».

Станом на тепер дослідження кордону можна поділити дуже умовно на дві групи: перші, у яких застосовується традиційна методологія, в основі якої знаходиться історико-правовий та географічний підходи, дослідження політико-адміністративного статусу територій, які взаємодіють, їх соціально-економічний аналіз, вплив ЄС на ці процеси та ті, де автори сумніваються, чи в сучасних умовах міжнародної нестабільності можливо використовувати старі інструменти вивчення та проєктування транскордонного співробітництва.

Подальші прикладні дослідження транскордонних взаємодій у центральноєвропейському регіоні потребує залучення новітнього теоретико-методологічного інструментарію, який, в свою чергу, змінюється під впливом новітніх змін у міжнародних відносинах, включно появи нових впливових акторів взаємодії на європейській периферії.

Якщо узагальнити різні підходи, які використовуються для вироблення методології дослідження рівнів транскордонного співробітництва, то є підстави зробити висновок, що, зважаючи на поставлену дослідницьку задачу, найбільш вживаними є соціально-економічний, соціокультурний, соціологічний підходи.

Ключові слова: Європа, Європейський Союз, кордон, методологія, прикордоння, російсько-українська війна, транскордонне співробітництво, теорія, COVID 19.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Незважаючи на великий масив досліджень і підпорядкованих їм публікацій щодо практики і теорії транскордонного співробітництва на кордонах України та в Європі загалом, недостатньо концептуалізованим є багато питань, зокрема тих, які сформувалися упродовж крайніх трьох років, що вже увійшли у світову історію завдяки глобальному феномену пандемії COVID 19 та повномасштабній агресії росії проти України. Стрибоподібні, несподівані та різноманітні зміни, які мали місце у практиці взаємодії на європейських кордонах під впливом остаточного руйнування старої системи міжнародних відносин, усталених взірців організації держави, бізнесу, економіки, суспільства, чисельних випадків порушення кордонів як складової державного суверенітету,

кардинальним проявом чого стала війна росії проти України стимулюють науковців, які займаються проблематикою кордонів рефлексувати над тим, за допомогою якого категоріального апарату, нових концептів чи все ще дієвих традиційних теорій можна пояснити нові та все ще дієві усталені практики взаємодії на кордонах та на прикордонні.

Дотримуємося переконання, що лише швидке оновлення теоретико-методологічного інструментарію, впровадження нових концептів чи перевірка існуючих наративів зможуть стимулювати прикладні дослідження транскордонних процесів між Україною і сусідніми європейськими державами та суспільствами у політичній, соціально-економічній, управлінській, соціетальній сферах, що є вкрай важливим завданням, приймаючи до уваги потребу радикально швидко та дієво здійснити проєвропейські реформи.

Формулювання мети статті

Вбачаючи перспективу подальших досліджень, визначаємо метою представленого дослідження здійснення систематизації модерних теоретичних підходів до аналізу транскордонного співробітництва в Європі, які сформувалися під впливом нових глобальних та регіональних системних викликів, що зруйнували існуючі порядки міжнародної взаємодії, включно транскордонної. Зокрема, варто сконцентрувати дослідницьку увагу на вирішенні таких завдань:

1. Охарактеризувати сучасний понятійний апарат, який використовується для вивчення взаємодії на кордонах, а також з'ясувати інституційну основу організації дослідження транскордонних процесів.

2. Визначити модерні методологічні підходи, які є найбільш ефективними для вивчення сутності та динаміки процесів на європейських кордонах у сучасних реаліях.

3. Систематизувати основних акторів взаємодії, які сутнісно впливають на фон та спрямування транскордонних процесів у період руйнації існуючої глобальної системи міжнародних відносин, радикального оновлення регіональних європейських систем.

4. Сформулювати основні рівні дослідження транскордонного співробітництва в Європі, враховуючи міждисциплінарний характер досліджень кордону, різноманітність акторів, які беруть участь у цьому багатоаспектному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми

Наукове поле дослідження транскордонного співробітництва у Європі є безмежним у західних і не тільки соціально-поведінкових науках, що цілком виправдано, беручи до уваги епоху децентралізації, яка розпочалася на континенті після Другої світової війни і мала наслідком, поміж інших, надання повноважень на ведення «локальної» міжнародної діяльності місцевим органам влади, формування об'єктивних умов для розвитку партнерства чи подолання викликів конфліктних ситуацій «через кордон» для бізнесу, громадянського суспільства, тіньового сектору економіки, звичайних громадян. Оскільки масив досліджень транскордонного співробітництва є надзвичайно широким, наведемо приклад лише науковців, які розглядали цей феномен концептуально і комплексно та швидко реагували як дослідники на появу нових тенденцій в атмосфері «на» і «навколо» європейських кордонів. Мова йде про напрацювання С. Коч [2], Т. Гаталей, Ч. Леупрехта [18], Г. Гоутума, Дж. Скотта [19-20], Т. Лунден [24], які вже у 2010-х роках радикально та системно оновили концептуальний та методологічний інструментарій дослідження транскордонної взаємодії, зокрема в реаліях функціонування внутрішніх та зовнішніх кордонів Європейського Союзу (далі – ЄС).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Ефект «шторму системи», який розпочався в глобальному вимірі і зокрема в Європі після розгортання процесу закриття кордонів під впливом пандемії COVID 19, вже й так ізольованих після міграційної кризи 2015-2018 років, і набуває апогею під впливом кризи світопорядку, спровокованої агресивними діями та світовим шантажем російської федерації зумовлює потребу швидко систематизувати концепти, запропоновані дослідниками з різних європейських країн і не тільки, що ефективно описують нові ситуації та практики, які виникли на кордонах ЄС і всередині спільноти упродовж крайніх трьох років.

Виклад основного матеріалу дослідження

Поняття «кордон» має давню традиції використання, що зумовило формування багатьох підходів до розуміння сутності цього феномену, зміст яких визначався історичним контекстом та метою – соціально-економічною, культурно-історичною, зовнішньополітичною, іншою – для використання. Не ставимо перед собою мету систематизувати усі версії розуміння цього явища, яке належить до базових у дослідженні міжнародних відносин, етнополітології, фізичної та соціально-економічної географії, політичної історії та інших сфер. Вважаємо більш доцільним та актуальним узагальнити

розуміння кордону, яке є інструментальним для використання на сучасному етапі, зокрема на європейському континенті в контексті його інтеграції навколо ЄС.

На європейському континенті після початку етапу посткомуністичної демократизації, формальним початком якого прийнято вважати 1989 рік, вивчення кордонів вже не пов'язувалося виключно з феноменами державних кордонів або ж етнокультурних ареалів, а просунулося до вивчення їх як ліній розмежування різного соціально-просторового та географічного масштабів – локального, регіонального, супранаціонального чи навіть глобального. Кордони вже не сприймалися лише як політико-правові лінії, яка розділяють суверенні держави, а насамперед як система розмежувань, включно помітних природних кордонів та невидимих соціальних, культурних, лінгвістичних та міжконфесійних меж на різних географічних рівнях, метою яких є означити поділ на «нас» та «їх» [23].

Цілом можна погодитися з тезою, висловленою Р. Гуо, редактором популярного видання «Менеджмент ресурсів транскордонного співробітництва», яке було перевидано вчетверте у 2021 році, що «штучні бар'єри та кордони є одним із найбільших винаходів людської цивілізації. Ці бар'єри та кордони зумовили існування світу, розділеного на різні суспільства та економіки; з методологічної точки зору, вони можуть слугувати інструментом, який пояснює дуже складний феномен двосторонніх, трьохсторонніх відносин чи навіть багатосторонню дилему сучасного світу» [14].

Однак беручи до увагу стрімку зміну системи міжнародних відносин, свідками чого ми є, непередбачуваність їх розвитку, чисельні випадки порушення державного суверенітету, крайнім проявом яких є повномасштабна агресія росії проти України, «кордон» тепер, наприкінці першої чверті ХХІ століття, доцільно сприймати також у його класичному розумінні, а саме як традиційне правове та політичне поняття, невід'ємну частину концепції національного суверенітету, зокрема принципів недоторканості території, непорушності кордонів та принципу права народів на самовизначення.

Водночас у другій половині ХХ століття набув популярності також концепт «**прикордоння**», «**прикордонної зони**», (*borderland, border zone*), що пояснюється насамперед переходом від парадигми розвитку у контексті функціонування «держав-націй», ієрархічного управління, територіально-просторових структур до моделі детериторіалізації, денаціоналізації та глобалізації. Узагальнюючи, дослідники визначають такі зони як простори, що оточують кордони між національними державами або корінними народами, відстають від національних центрів за показниками рівня економічного та технологічного розвитку та не є щільно заселеними [2, с. 7]. При тім, популярним є розуміння прикордоння як географічної системи, яка управляється за допомогою політичних правил і розділена людьми двома чи більше кордонами» [14].

Упродовж останніх десятиліть дослідження кордонів (*border studies*) змістило фокус із вивчення функціонування офіційно визнаних державних кордонів та етнокультурних ареалів, які впливали на лінію фронтиру до аналізу різноманітних – економічних, лінгвістичних, культурних, соціо-просторових, географічних, екологічних – феноменів на муніципальному, регіональному, наднаціональному рівнях, які структурують функціонування та розвиток суспільства. При тім ці студії набули обрисів **міждисциплінарного наукового напрямку**, який застосовує методологію географії, політології, соціології, економіки, міжнародного права, а також широкого спектру гуманітарних наук: історії, антропології, релігієзнавства та інших.

Цікаво, що з початку ХХІ століття кордони також вивчаються через призму етики, оскільки часто вони є обмеженнями для пересування та отримання певних благ людьми, диференційованих за критеріями громадянства, расової чи етнічної приналежності, економічного чи соціального статусу, що виправдовується, як у випадку європейського континенту, пріоритетом безпеки.

Інституційну основу розвитку border studies забезпечують Association of European Border Regions, Association of Borderlands Studies, Journal of Border Studies. Central European Service for Cross-border Initiatives, що щорічно оприлюднює *Cross-Border Review* за редагування Дж. В. Скотта; неформальні групи, зокрема *Border Regions in Transition network*, яким вдалося реалізувати значну кількість міжнародних проєктів та конференцій [22]. Інше комплексне дослідження зовнішніх кордонів ЄС було здійснено в рамках проєкту «*Lines of Exclusions as Arenas of Cooperation: Reconfiguring the External Boundaries of Europe – Policies, Practices, Perceptions*», який був здійснений під керівництвом Вільного інституту в Берліні (Німеччина). Було проаналізовано досвід транскордонної співпраці в декількох європейських транскордонних регіонах, включно тих, що знаходяться між Україною та Польщею, Україною та Угорщиною [19]. Окрім того, соціально-

політичні виміри були пріоритетом 6-ї та 7-ї рамкової програми Європейського Союзу для досліджень та розвитку технологій, що мало наслідком підтримку декількох релевантних проєктів, включно: «*The European Union and Border Conflicts: the Impact of Integration and Association*», «*Local Dimensions of a wider European Neighborhood: Developing Political community thought practices and discourses of cross-border cooperation*», «*Challenges and prospects of cross-border cooperation in the context of EU enlargement*», «*European regions, EU External borders and the Immediate Neighbors. Analyzing regional development options through Policies and Practices of Cross-Border cooperation*», «*Bordering, political landscapes and social arenas: Potential and challenges of Evolving border concepts in a Post-Cold War World*» [12].

Таким чином, на сучасному етапі поняття «**кордон**» використовується у класичних трактуваннях, сформованих упродовж XX століття, водночас, взаємодіючи з категоріями «**прикордоння**», «**прикордонна зона**», які отримали нові сенси під впливом радикальних змін в економічному, соціально-політичному, культурному та безпековому ландшафті Європи. Багатоманітність теоретичних та практичних викликів, які виникають у практиці функціонування кордону, а, отже, потреба їх узагальнювати зумовила формування нового наукового напрямку, а саме «**дослідження кордонів**».

Незважаючи на велику кількість оприлюднених досліджень досвіду та практик транскордонного співробітництва у Європі помітним є недостатнє теоретичне опрацювання цієї проблематики, що пояснюється міждисциплінарністю релевантних студій, а також поширеним уявленням про унікальність кожного прикордоння [16]. Однак в нещодавно оприлюднених розвідках підкреслюються, що типологізація транскордонних утворень за певними критеріями (внутрішні чи зовнішні кордони Європейського Союзу, географічний вимір характер територіального розташування, адміністративна структура та система управління, інше) дозволяє зробити висновок, що вони не є унікальними, такими, досвід функціонування яких не можна перенести в інші політичні, соціально-економічні умови на європейському континенті. Однак все таки потрібно враховувати і гетерогенні фактори: існування різноманітних транскордонних взаємодій, які передували формуванню організаційного утворення, до прикладу, євро регіону, склад мережі акторів, що зацікавлені у співпраці, адміністративної специфіки управління у державах, специфічні ознаки територій, які сформували інституцію [15].

Дослідження кордону можна поділити дуже умовно на дві групи: перші, у яких застосовується **традиційна методологія**, в основі якої знаходиться історико-правовий та географічний підходи, дослідження політико-адміністративного статусу територій, які взаємодіють, їх соціально-економічний аналіз, вплив ЄС на ці процеси [25] та ті, де автори **сумніваються чи в сучасних умовах міжнародної нестабільності можливо використовувати старі інструменти** вивчення та проєктування транскордонного співробітництва. Зокрема, обмеження щодо фізичної комунікації, зумовлені пандемією Covid 19, так зване **Covidfencing** змусили експертів розглядати варіант «**цифровізації**» транскордонного співробітництва на спеціально сконструйованих платформах [21]. Тренд до діджиталізації скептично оцінюється більшістю експертів, які влучно підмітили, що національні уряди вочевидь у 2020 році не бажали докладати жодних зусиль, щоб зберегти під час пандемії хоча б частину усталених форм транскордонної взаємодії. **Covidfencing**, як не парадоксально, було підтримано частиною органів місцевого та регіонального самоврядування [26]. Як результат, на кінець 2021 року основним завданням для акторів транскордонного співробітництва є відновлення взаємної довіри та набутого раніше соціального капіталу, за умови, якщо вони є мають щирі мотивацію це робити [32].

Водночас вже усталена **концепція «врядування»** підлаштовується до викликів управлінням транскордонними процесами, в основі якого є набуття спільного транскордонного досвіду, інституалізації управлінських відносин через кордон, впровадження спільних рішень, оцінка досягнутих результатів [35]. Деякі фахівці вважають, що подолання ефекту ковідного закриття кордонів змусить випробувати більше ефективні транскордонні форми, які спрямовані не на діалог між формальними інституціями – насамперед урядовими структурами різного рівня, – а на повсякденну взаємодію між малим бізнесом, соціально-культурними, освітніми інституціями, звичайними громадянами, які вочевидь – як продемонстрував досвід 2020-2021 років – є більш мотивованими акторами цієї взаємодії. Мова йде про так званих «транскордонних» працівників, студентів, людей, які їздять в сусідню кімнату на закупівлі, осіб, які отримують соціальні, зокрема медичні послуги у прикордонні сусідньої держави або ж є споживачами культурних благ чи мають родинні, товариські відносини з жителями «по той бік кордону» [31].

При тім сучасні представники *border studies* піддають сумніву колись прийнятий в Європейському Союзі ентузіазм щодо Єврорегіонів як ефективних інструментів територіального розвитку територій ЄС в умовах умовності державних кордонів чи інституцій багаторівневого врядування [28]. Критерієм результативності та ефективності транскордонної взаємодії починає вважатися, насамперед, **динаміка якості життя у прикордонних регіонах**, для оцінки якої розробляються комплексні методики [9]. Якщо робити наголос насамперед на соціально-економічних показниках як індикаторах успішності транскордонного співробітництва, то можна погодитися з позицією, що головною умовою є забезпечення стабільності руху товарів, послуг та людей, які не обмежується жодною зі сторін. Ефективна транскордонна співпраця повинна характеризуватися постійною залученістю всіх груп населення [17], а її ключовою перевагою може стати підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів [34]. Водночас досвід транскордонної кооперації у період пандемії, зокрема щодо транспортування хворих у лікарні сусідніх країн, був вдалим у транскордонні, де функціонують сучасні інституції, зокрема **European Grouping of Territorial Cooperation, Eurodistricts**, які є більш мобільними аніж структури вищого за географічною ієрархією рівня. При тім криза функціонування транскордоння, зумовлена пандемією і систематичними міграційними викликами продемонструвала, що їх ефективний менеджмент можна забезпечити лише, координуючи ініціативи мікрорівня з політикою національних урядів, які в Європейському Союзі несуть відповідальність за управління кордонами і досягши субрегіональної узгодженості дій сусідніх держав, до прикладу використовуючи майданчик **Visegrad group**. Вочевидь, що Європейська Комісія, окрім фінансових стимулів програми територіального співробітництва **Interreg Europe**, має пропонувати гнучкі координаційні механізми для транскордонних інституцій, включно зовнішніх кордонів, на взірць **European Cross-Border Mechanism (ECBM)** [31].

Отже, станом на тепер дослідження кордону можна поділити дуже умовно на дві групи: перші, у яких застосовується традиційна методологія, в основі якої знаходиться історико-правовий та географічний підходи, дослідження політико-адміністративного статусу територій, які взаємодіють, їх соціально-економічний аналіз, вплив ЄС на ці процеси та ті, де автори сумніваються чи в сучасних умовах міжнародної нестабільності можливо використовувати старі інструменти вивчення та проектування транскордонного співробітництва.

Все ще дуже дискусійним, а точніше мінливим залишається питання визначення **акторів транскордонного співробітництва**, діяльність та вплив яких визначає соціально-політичний фон та спрямування розвитку європейського прикордоння [3]. Українська дослідниця С. Мітряєва спробувала **класифікувати акторів транскордонних взаємодій** за критерієм географічного масштабу та правової сутності, виділяючи **урядові структури національного та субнаціонального рівнів, міжнародні організації урядового та неурядового характеру, структури громадянського суспільства** [27]. Серед неурядових акторів, що мають вплив на транскордонні процеси, зокрема у мультинаціональному регіоні, яким є Карпатський, окрім класичних, слід виділити національні та етнічні рухи, спільноти експертів та науковців, які формують публічну політику та/чи надають технічну експертизу в рамках реалізації міжнародних проєктів. Після формування єдиного «безкордонного» простору в межах Європейського Союзу у транскордонних процесах зросла роль **субнаціональних органів влади**, оскільки виникла можливість використовувати ресурси ЄС та об'єднувати внутрішні можливості для ініціювання та реалізації спільних проєктів розвиткового характеру без надмірного залучення чи погодження з національними урядами [10]. При тім потрібно враховувати, що у Європі після геополітичних змін, зумовлених розпадом Радянського Союзу та соціалістичного табору, кордони у центральноєвропейському регіоні стали еластичними: характер взаємодії між сусідніми прикордонними громадами змінився у залежності від режиму перетину державного кордону між ними [18].

Однак **новітні загрози міжнародній стабільності** на кшталт пандемії, піднесення націоналізму, зростання ксенофобії, спроби геополітичного перерозподілу світу між глобальними гравцями, розширення масштабів та форм нелегальних транскордонних процесів (торгівля людьми, нелегальна міграція, контрабанда товарів, перевезення наркотиків) зменшили позитивний потенціал транскордонного співробітництва і роль місцевого самоврядування у його стимулюванні як такого, що не має повноважень та ресурсів подолати транскордонну злочинність та нейтралізувати сучасні виклики.

Більше того, останні дослідження все більше фокусуються на ролі **наднаціональних акторів транскордонної взаємодії**, так званого **метаврядування**, що реалізується на європейському континенті інституціями та програмами ЄС, Ради Європи, субрегіональними організаціями (ініціативами) на кшталт Центральноєвропейської ініціативи, Дунайської стратегії [33].

Враховуючи різноманітність інтересів, залучених в транскордонних ареалах, початку цього століття найбільш інструментальним видається бути концепт «*мережі транскордонних акторів*», які, в свою чергу, характеризуються високим рівнем невизначеності та тимчасовості, зважаючи на присутність конфліктних ліній у відносинах між країнами, що поділяють спільний кордон, ймовірними розбіжностями в обсягах компетенцій, якими володіють регіональні та місцеві органи влади, частою зміною очільників управлінських та інших взаємодіючих структур. Тому науковці пропонують здійснювати систематичну *оцінку існуючих транскордонних мереж*, яка сприймається як колективний партиципаторний процес дослідження та обговорення складу учасників цієї взаємодії [23]. Інший підхід пропонує здійснювати формування *інституційної карти транскордонного співробітництва*, що позначає структури, які є акторами взаємодії через кордон, і може не співпадати з переліком організацій, залученими до реалізації національних пріоритетів розвитку [33]. Методологія формування інституційних карт передбачає систематизацію організацій, які на різних рівнях (локальному, регіональному, національному та європейському) здійснюють управління транскордонними процесами, політико-адміністративних систем сусідніх держав, визначення політичних структур, включно неформальних, які спрямовують транскордонну взаємодію [33].

Сучасна європейська школа дослідження кордонів, зокрема після розширення ЄС на Схід, також значну увагу приділяє *інтересам регіональних еліт*, які вони просувають в рамках їх транскордонної співпраці, відносинам регіональних акторів з національними урядами, факторам підтримки чи розвитку регіональної ідентичності і, водночас, європеїзації взаємин через кордон [14]. Адже регіональний розвиток є процесом складним та структурованим, який вимагає постійної модернізації інституційної бази співпраці, розвитку міждержавного діалогу, покращення взаємодії та порозуміння між регіональними представниками, зокрема, громадськими організаціями, приватними підприємствами та соціальними групами. Успіх даного співробітництва полягає у партнерстві, демократичних принципах управління та планування.

Під впливом нестабільності у міжнародних відносинах дослідники почали вивчати питання про можливість запровадження *етичного управління транскордонним співробітництвом*, яке передбачає розробку умовного «етичного кодексу», яке сприяє формуванню соціальних умов за яких індивіди, а також навколишнє середовище гармонійно розвиваються [28]. Більше того, етичний вимір транскордонного співробітництва, дотримання ідентичних цінностей різними акторами взаємодії, пріоритетність гуманістичного підходу вважається пріоритетним щодо завдань територіального розвитку чи забезпечення безпеки [29].

При тім вивчення інтересів та взаємодії транскордонних акторів не має сенсу без аналізу *режиму кордону (border regime)* на зовнішніх кордонах Європейського Союзу, який після міграційної кризи 2015 року, так званого «довгого міграційного літа», оцінюється як тимчасові, динамічні домовленості, зміст яких постійно піддається сумніву політичними акторами, громадянським суспільством, мігрантами та інститутом громадянства [36]. Це є вочевидь відхід від оптимістично-конструктивістського підходу, який сформувався після розширення ЄС у 2004 році і наголошував, що режим кордону – це політика, яка узгоджує пріоритети різноманітних європейських сфер як *Regional Policy, Justice and Home Affairs, Neighbourhood Policy and Enlargement*. Незважаючи на складність вертикального та горизонтального об'єднання інтересів, норм, структур та процедур, за якими діють управлінські структури на різних територіальних рівнях (наднаціональний, національний, регіональний) та у відмінних сферах (внутрішні справи, регіональна політика, політика сусідства та розширення) досягти узгодженості на кордонах цілком реально [11].

Таким чином, можна зробити висновок, що подальші прикладні дослідження транскордонних взаємодій у центральноевропейському регіоні потребує залучення новітнього теоретико-методологічного інструментарію, який, в свою чергу, змінюється під впливом новітніх змін у міжнародних відносинах, включно появи нових впливових акторів взаємодії на європейській периферії.

Незважаючи на великий масив досліджень і підпорядкованих їм публікацій щодо практики і теорії транскордонного співробітництва на кордонах України та в Європі загалом, перераховувати які не має сенсу, недостатньо концептуалізованим є питання про його рівні, визначених за об'єктною ознакою, тобто за критерієм спрямування спільних «через-кордонних» дій.

Серед управлінців та експертів прийнято використовувати для визначення транскордонного співробітництва дефініцію, запропоновану Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (від 21 травня 1980 року), а саме, що це «будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох

Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [1], тобто об'єктом цієї взаємодії визначена **діяльність, метою якої є налагодження партнерства**, що є достатнім у контексті змісту міжнародно-правового документу. Водночас, теоретики явища транскордонного співробітництва спробували більш сфокусовано виділити завдання (**об'єктні рівні**), заради реалізації яких потрібно налагоджувати «добросусідські стосунки», використовуючи для конструювання концепції практичний досвід післявоєнної Європи.

Перший підхід можна визначити як **соціально-економічний**, і відповідно до нього, основною метою транскордонної співпраці є створення якісних умов проживання громадян по обидва боки кордону. Життєвий простір громадян, які проживають у прикордонних регіонах, не обмежується національною територією, але й забезпечується транскордонними ринками товарів і послуг, транскордонними контактами [5, с. 63].

Інший ракурс взаємодії пропонує **соціокультурний підхід**, за яким транскордонний регіон є складним багатоплановим соціокультурним простором з особливостями і закономірностями свого розвитку всередині національної культурної сфери. У транскордонному просторі є можливим діалог культур, результатом якого є стирання меж між ними, навіть, культурна асиміляція, водночас, негативним наслідком цієї взаємодії може бути «розчинення», зникнення певної культури

Політичний підхід сприймає згадану форму міжнародного спілкування як прояв транскордонного регіоналізму, під яким потрібно розуміти «просторово інтегровану форму політичного співробітництва і розв'язання проблем, яка перетинає кордони національних адміністративних практик і намагається сформувати, всупереч цим кордонам, усвідомлення зв'язаності, взаємозалежності та спільних інтересів» [8].

Нарешті, вартим уваги є **соціологічний підхід**, в рамках якого робиться наголос на сприйнятті транскордонної взаємодії як соціального інституту; суб'єктами соціальної взаємодії є місцеві спільноти, які, у такий спосіб, бажають задовольнити спільні потреби у безпеці та комфортному середовищі проживання.

Слід вказати, що всі згадані вище підходи є взаємодоповнюючими і такими, що лише у комплексі формують матрицю узагальненого досвіду транскордонного співробітництва та потенційних напрямів його розвитку. Однак, для полегшення формування інструментарію соціологічних досліджень цього феномену варто чітко вказати який рівень взаємодії є предметом уваги.

Саме такої вихідної методологічної позиції дотримуються дослідники з різних європейських країн, які упродовж останніх років здійснювали польові дослідження транскордонної взаємодії на Східних кордонах ЄС, що можна вважати прецедентами для побудови інструментарію проекту, який реалізовується Інститутом транскордонного співробітництва (м. Ужгород, Україна). Так, А. Слоніський, А. Поболь, досліджуючи тенденції транскордонного співробітництва у сфері підприємництва (**економічний підхід**) включили у вибірку для проведення соціологічного опитування представників:

- 1) місцевих органів влади;
- 2) торгово-промислових палат та інших організацій сприяння бізнесу;
- 3) неурядових організацій;
- 4) експертного середовища, які безпосередньо брали у транскордонних контактах, або ж були проінформовані про існуючу практику взаємодії через кордон.

Дослідження здійснювалося у формі інтерв'ю, які були лише частково структурованими, оскільки метою було визначено отримання, насамперед, якісної, а не кількісної інформації. Одночасно, вивчався соціально-економічний стан домогосподарств, члени яких брали участь у транскордонному бізнесі, в першу чергу, «човниковій» торгівлі, або ж у транскордонному спілкуванні на рівні родинних, дружніх чи інших соціо-гуманітарних зв'язків.

Таким чином, рівнями аналізу транскордонного співробітництва виявилися:

- 1) домогосподарства як первинний суб'єкт накопичення капіталу та набуття компетенції у транскордонних соціальних зв'язках;
- 2) малі і середні підприємства;
- 3) спеціалізовані інститути транскордонного підприємництва (торгово-промислові організації, бізнес-інкубатори, інші) [7].

Якщо узагальнити різні підходи, які використовуються для вироблення методології дослідження рівнів транскордонного співробітництва, то є підстави зробити висновок, що, зважаючи на поставлену дослідницьку задачу, найбільш вживаними є соціально-економічний, соціокультурний, соціологічний підходи.

Висновки до даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Вивчення змісту та систематизація дослідницьких тез, запропонованих авторами опрацьованої наукової літератури, дозволяє зробити висновки, які відповідають визначеним завданням цієї роботи.

1. На сучасному етапі поняття «кордон» використовується у класичних трактуваннях, сформованих упродовж ХХ століття, водночас, взаємодіючи з категоріями «прикордоння», «прикордонна зона», які отримали нові сенси під впливом радикальних змін в економічному, соціально-політичному, культурному та безпековому ландшафті Європи. Багатоманітність теоретичних та практичних викликів, які виникають у практиці функціонування кордону, а, отже, потреби їх узагальнювати зумовила формування нового наукового напрямку, а саме «дослідження кордонів».

2. Станом на тепер дослідження кордону можна поділити дуже умовно на дві групи: перші, у яких застосовується традиційна методологія, в основі якої знаходиться історико-правовий та географічний підходи, дослідження політико-адміністративного статусу територій, які взаємодіють, їх соціально-економічний аналіз, вплив ЄС на ці процеси та ті, де автори сумніваються чи в сучасних умовах міжнародної нестабільності можливо використовувати старі інструменти вивчення та проектування транскордонного співробітництва.

3. Подальші прикладні дослідження транскордонних взаємодій у центральноевропейському регіоні потребує залучення новітнього теоретико-методологічного інструментарію, який, в свою чергу, змінюється під впливом новітніх змін у міжнародних відносин, включно появи нових впливових акторів взаємодії на європейській периферії.

4. Якщо узагальнити різні підходи, які використовуються для вироблення методології дослідження рівнів транскордонного співробітництва, то є підстави зробити висновок, що, зважаючи на поставлену дослідницьку задачу, найбільш вживаними є соціально-економічний, соціокультурний, соціологічний підходи.

Бібліографічний список:

1. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями Мадрид, 21 травня 1980 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106 (дата звернення: 5.05.2022).
2. Коч С. Транскордоння: простір соціального порядку і політичної дії : монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 357 с.
3. Лендєл М. Новітні актори транскордонної взаємодії у Центральній Європі. Міжнародний науково-практичний семінар «Транскордонна співпраця – випробовування кризами: пошуки більшої ефективності та результативності»: Програма та матеріали, 26-27 січня 2022 року, Чернівці, Україна, С. 41-44.
4. Международный исследовательский проект (2008-2011) «Взаимодействие европейской, национальной и региональной идентичностей: Нации между государствами вдоль новых границ Европейского Союза: сравнительное исследование трансграничных социальных и этнических групп в Европе». URL: <http://www.enri-east.net/about-ru/main-tools-of-the-enri-east-ru/ru> (дата звернення 10.06.2022).
5. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія. Львів : ІРД НАН України, 2004. 395 с.
6. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. К. : «Основи», 2000. 198 с.
7. Слонимский А.А. Трансграничное сотрудничество в западных регионах Беларуси (по результатам эмпирического исследования). URL: <http://www.bsu.by/Cache/pdf/174843.pdf> (дата звернення: 8.06.2022).
8. Студенников І. Регіоналістика і регіонознавство: проблеми методології та категоріального апарату. URL: http://www.crs.org.ua/assets/files/regional_studies.doc. (дата звернення: 6.06.2022).
9. Angelović M., Ištók R. How to assess quality of life. Theoretical and methodological research aspects in cross-border regions, Bulletin of Geography. Socio-economic Series. No. 32 (2016), p. 19–32.
10. Badulescu A., Badulescu D., Borma A. Enhancing Cross-Border Cooperation through Local Actors' Involvement. The Case of Tourism Cooperation in Bihor (Romania) – Hajdu-Bihar (Hungary) Euroregion, URL: https://www.researchgate.net/profile/Alina-Badulescu/publication/273773721_Enhancing_Cross-Border_Cooperation_through_Local_Actors'_Involvement_The_Case_of_Tourism_Cooperation_in_Bihor_Romania_-_Hajdu-Bihar_Hungary_Euroregion/links/59ad9bc20f7e9bdd115c5097/Enhancing-Cross-Border-Cooperation-through-Local-Actors-Involvement-The-Case-of-Tourism-Cooperation-in-Bihor-Romania-Hajdu-Bihar-Hungary-Euroregion.pdf (дата звернення: 8.06.2022).
11. Berg E., Ehin P. What Kind of Border Regime is in the Making ? Towards a Differentiated and Uneven Border Strategy, Cooperation and Conflict, 2006, Vol. 41, Issue 1, p. 53-71.
12. Berlina A., Hörnström L., Tepecik Diş A., Fors B.S. Euborderregions Case Study Report: Kiruna-Narvik (KINA) region, 2014, URL: <https://archive.nordregio.se/Global/Research/EUOBORDERREGIONS/KINA%20Nordregio.pdf> (дата звернення: 7.06.2022).

13. Blatter J. From 'spaces of place' to 'spaces of flows'? Territorial and functional governance in cross-border regions in Europe and North America, *International Journal of Urban and Regional Research*, 2004, URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.0309-1317.2004.00534.x> (дата звернення: 8.06.2022).
14. Cross border resource management, Ed. R. Guo, fourth edition, Elsevier, 2021, 538 p.
15. Francesco M.C. A methodology for the design of Euroregional cross-border organizations and its applications in the Sicily Malta Cross-Border Region, PhD Dissertation – PhD in Geography, Universitat Autònoma de Barcelona, Geography Department, Faculty of Arts and Humanities, July 2019.
16. Grix J. Towards a Theoretical Approach to the Study of Cross Border Cooperation, *Perspectives*, No. 17 (Winter 2001/2002), p. 5-13.
17. Hardi T. «Az államhatárokon átnyúló régiók formálódása» [Formation of cross-border regions]. *Magyar Tudomány* 9, 2004, p. 991–1000. URL: https://epa.oszk.hu/00600/00691/00009/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2004-09_0991-1001.pdf (дата звернення: 9.06.2022).
18. Hataley T., Leuprecht Ch. Determinants of Cross Border Cooperation, *Journal of Borderlands Studies*, 2018, Vol. 33, p. 317-328.
19. Houtum, H., Scott, J. Boundaries and the Europeanisation of Space: The EU, Integration and Evolving Theoretical Perspectives of Borders. Berlin and Nijmegen: EXLINEA State of Art Report, 2005, S. 5.
20. Houtum H. Borders of Comfort: Spatial Economic Bordering Processes in and by the European Union, *Regional and Federal Studies*, 2002, Vol. 12, Issue 4, URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/714004772?journalCode=frfs20> (дата звернення: 9.06.2022).
21. Khmeleva G.A. Platform Approach – The Future of Cross-Border Cooperation in the Digital Era, *International Scientific Conference «Digital Transformation of the Economy: Challenges, Trends, New Opportunities» ISCDTE 2021: Digital Technologies in the New Socio-Economic Reality*, p. 189-196.
22. Kolossov V., Scott J. Selected conceptual issues in border studies Questions conceptuelles dans les recherches sur les frontières, *Belgeo*, *Belgian Journal of Geography*, URL: <https://journals.openedition.org/belgeo/10532?lang=en> (дата звернення: 5.06.2022).
23. Kolosov V., Więckowski M. Border changes in Central and Eastern Europe: An Introduction, *Geographia Polonica*, 2018, p. 5-16.
24. Leibenath M., Knippschild R. Systemic evaluation of cross-border networks of actors: Experience with a German-Polish-Czech cooperation project, *Journal of Borderlands Studies*, 2005, Vol. 20, Issue 1, p. 73-90.
25. Lunden T. Border Regions and Cross-Border Cooperation in Europe. A Theoretical and Historical Approach, *European Territorial Cooperation, Theoretical and Empirical Approaches to the Process and Impacts of Cross-Border and Transnational Cooperation in Europe*, Ed. E. Medeiros, The Urban Book Series, Springer International Publishing AG, 2018, p. 97-113.
26. Medeiros E. Challenges for (Re)building Institutional Trust in Post-Covid European Territorial Cooperation Programmes, *Cross-border Review Yearbook 2021*, Ed. J.W. Scott, Budapest 2021, p. 9-14.
27. Mytrayeva S. Classification of Cross Border Cooperation Actors, *Геополітика України: історія і сучасність*, Вип. 11, <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23012/1/CLASSIFICATION%20OF%20CROSS-BORDER.pdf>.
28. Nadalutti E. Can Cross-border Cooperation Boost Cross-border Ethical Governance ? *Journal of Common Market Studies*, 2020, Vol. 58, Issue 6, p. 1377-1392.
29. Nadalutti E. Is cross-border cooperation underpinned by an ethical code of values? A theoretical analysis, *Regional and Federal Studies*, 2017, Vol. 27, p. 41-62.
30. Nofereni A., Berzi M., Camonita F., Dura A. Cross-border cooperation in the EU: Euroregions amid multilevel governance and re-territorialization, *European planning studies*, 2020, Vol. 28, Issue 1, p. 35-56.
31. Peyrony J. The Effects of Covid-19-induced Border Closures on Cross-Border Regions, *Cross-border Review Yearbook 2021*, Ed. J.W. Scott, Budapest 2021, p. 15-24.
32. Scott J.W. Introduction to the 2021 issue of Cross-Border Review, *Cross-border Review Yearbook 2021*, Ed. J.W. Scott, Budapest 2021, p. 3-8.
33. Tobias Ch., Evrard E., Schultz Ch. On the Territoriality of Cross-Border Cooperation: "Institutional Mapping" in a Multi-Level Context, *European Planning Studies*, 2012, Vol. 20, Issue 6, p. 961-980.
34. Török, Á. A versenyképesség és a technológiamenedzsment [Competitiveness and technology management]. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1999, p. 74-95.
35. Villanueva J. L. A Governance Theory for Cross-Border Regions: Identifying Principles and Processes with Grounded Theory, *Journal of Borderland Studies*, Published online: 21 Dec 2020, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08865655.2021.1878924> (дата звернення: 5.06.2022).
36. Youkhana E., Sutter O. Perspectives on the European Border Regime: Mobilization, Contestation and the Role of Civil Society, *Social Inclusion*, 2017, Volume 5, Issue 3, p. 1–6.

References:

1. Yevropeiska ramkova konvenciya pro transkordonne spivrobitnyctvo mizh terytorial'nymy obschynamy abo vlastyamy, Madrid, 21 travnya 1980 roky. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106 (Accessed: 5.05.2022).
2. Koch S. Transkordonnya: prostir social'noho poriadky i politychnoji diji: monograph. Odesa: Feniks, 2019. 357 p.

3. Lendel M. Novit'ni aktory transkordonnoji vzajemodiji y Central'nij Yevropi. Mizhnarodnyj naukovopraktychnyj seminar «Transkordonna spivpratsya – vyprobovyvannya kryzamy: poshyky bil'shoji efektyvnosti ta rezul'tatyvnosti»: prohrama ta materialy, 26-27 sichnya 2022 roky, Chernivtsi, Ukrajina, S. 41-44.
4. Mezhdunarodnyj issledovatel'skij proekt (2008-2011) «Vzaimodejstviye jevropejskoj, natsional'noj i rehional'noj identichnostej: Natsiji mezhdyy gosudarstvamy vdol' novych granits Yevropejskogo Sojuza: sravnitel'noje issledovaniye transgranichnych social'nych I etnicheckykh grup v Yevrope». URL: <http://www.enri-east.net/about-ru/main-tools-of-the-enri-east-ru/ru> (Accessed: 10.06.2022).
5. Mikula N. Mizhtertyoral'ne ta transkordonne spivrobitnyctvo: monohrafiya. L'viv : IRD NAN Ukrainy, 2004. 395 s.
6. Nort D. Instituciji, institucijna zmina ta funkcionyvannya ekonomiky. K. : «Osnovy», 2000. 198 s.
7. Slonimskij A.A, Transgranichnoje sotrudnichestvo v zapadnych regionach Belarysi (po rezyl'tatach empiricheckogo issledovaniya). URL: <http://www.bs.by/Cache/pdf/174843.pdf> (Accessed: 8.06.2022).
8. Studennikov I. Rehionalistyka i rehionoznavstvo: problem metodolohiji ta katehorial'noho aparaty. URL: http://www.crs.org.ua/assets/files/regional_studies.doc. (Accessed: 6.06.2022).
9. Angelovič M., Ištok R. How to assess quality of life. Theoretical and methodological research aspects in cross-border regions, Bulletin of Geography. Socio-economic Series. No. 32 (2016), p. 19–32.
10. Badulescu A., Badulescu D., Borma A. Enhancing Cross-Border Cooperation through Local Actors' Involvement. The Case of Tourism Cooperation in Bihor (Romania) – Hajdú-Bihar (Hungary) Euroregion, URL: https://www.researchgate.net/profile/Alina-Badulescu/publication/273773721_Enhancing_Cross-Border_Cooperation_through_Local_Actors'_Involvement_The_Case_of_Tourism_Cooperation_in_Bihor_Romania_-_Hajdu-Bihar_Hungary_Euroregion/links/59ad9bc20f7e9bdd115c5097/Enhancing-Cross-Border-Cooperation-through-Local-Actors-Involvement-The-Case-of-Tourism-Cooperation-in-Bihor-Romania-Hajdu-Bihar-Hungary-Euroregion.pdf (дата звернення: 8.06.2022).
11. Berg E., Ehin P. What Kind of Border Regime is in the Making ? Towards a Differentiated and Uneven Border Strategy, Cooperation and Conflict, 2006, Vol. 41, Issue 1, p. 53-71.
12. Berlina A., Hörnström L., Tepecik Diş A., Fors B.S. Euborderregions Case Study Report: Kiruna-Narvik (KINA) region, 2014, URL: <https://archive.nordregio.se/Global/Research/EUOBORDERREGIONS/KINA%20Nordregio.pdf> (дата звернення: 7.06.2022).
13. Blatter J. From 'spaces of place' to 'spaces of flows'? Territorial and functional governance in cross-border regions in Europe and North America, International Journal of Urban and Regional Research, 2004, URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.0309-1317.2004.00534.x> (дата звернення: 8.06.2022).
14. Cross border resource management, Ed. R. Guo, fourth edition, Elsevier, 2021, 538 p.
15. Francesco M.C. A methodology for the design of Euroregional cross-border organizations and its applications in the Sicily Malta Cross-Border Region, PhD Dissertation – PhD in Geography, Universitat Autònoma de Barcelona, Geography Department, Faculty of Arts and Humanities, July 2019.
16. Grix J. Towards a Theoretical Approach to the Study of Cross Border Cooperation, Perspectives, No. 17 (Winter 2001/2002), p. 5-13.
17. Hardi T. «Az államhatárokon átnyúló régiók formálódása» [Formation of cross-border regions]. Magyar Tudomány 9, 2004, p. 991–1000. URL: https://epa.oszk.hu/00600/00691/00009/pdf/EPA00691_magyar_tudomany_2004-09_0991-1001.pdf (дата звернення: 9.06.2022).
18. Hataley T., Leuprecht Ch. Determinants of Cross Border Cooperation, Journal of Borderlands Studies, 2018, Vol. 33, p. 317-328.
19. Houtum, H., Scott, J. Boundaries and the Europeanisation of Space: The EU, Integration and Evolving Theoretical Perspectives of Borders. Berlin and Nijmegen: EXLINEA State of Art Report, 2005, S. 5.
20. Houtum H. Borders of Comfort: Spatial Economic Bordering Processes in and by the European Union, Regional and Federal Studies, 2002, Vol. 12, Issue 4, URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/714004772?journalCode=frfs20> (дата звернення: 9.06.2022).
21. Khmeleva G.A. Platform Approach – The Future of Cross-Border Cooperation in the Digital Era, International Scientific Conference «Digital Transformation of the Economy: Challenges, Trends, New Opportunities» ISCDTE 2021: Digital Technologies in the New Socio-Economic Reality, p. 189-196.
22. Kolosov V., Scott J. Selected conceptual issues in border studies Questions conceptuelles dans les recherches sur les frontières, Belgeo, Belgian Journal of Geography, URL: <https://journals.openedition.org/belgeo/10532?lang=en> (дата звернення: 5.06.2022).
23. Kolosov V., Więckowski M. Border changes in Central and Eastern Europe: An Introduction, Geographia Polonica, 2018, p. 5-16.
24. Leibenath M., Knippschild R. Systemic evaluation of cross-border networks of actors: Experience with a German-Polish-Czech cooperation project, Journal of Borderlands Studies, 2005, Vol. 20, Issue 1, p. 73-90.
25. Lunden T. Border Regions and Cross-Border Cooperation in Europe. A Theoretical and Historical Approach, European Territorial Cooperation, Theoretical and Empirical Approaches to the Process and Impacts of Cross-Border and Transnational Cooperation in Europe, Ed. E. Medeiros, The Urban Book Series, Springer International Publishing AG, 2018, p. 97-113.
26. Medeiros E. Challenges for (Re)building Institutional Trust in Post-Covid European Territorial Cooperation Programmes, Cross-border Review Yearbook 2021, Ed. J.W. Scott, Budapest 2021, p. 9-14.

27. Mytrayeva S. Classification of Cross Border Cooperation Actors, Геополітика України: історія і сучасність, Вип. 11, <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/23012/1/CLASSIFICATION%20OF%20CROSS-BORDER.pdf>.
28. Nadalutti E. Can Cross-border Cooperation Boost Cross-border Ethical Governance ? Journal of Common Market Studies, 2020, Vol. 58, Issue 6, p. 1377-1392.
29. Nadalutti E. Is cross-border cooperation underpinned by an ethical code of values? A theoretical analysis, Regional and Federal Studies, 2017, Vol. 27, p. 41-62.
30. Nofereni A., Berzi M., Camonita F., Dura A. Cross-border cooperation in the EU: Euroregions amid multilevel governance and re-territorialization, European planning studies, 2020, Vol. 28, Issue 1, p. 35-56.
31. Peyrony J. The Effects of Covid-19-induced Border Closures on Cross-Border Regions, Cross-border Review Yearbook 2021, Ed. J.W. Scott, Budapest 2021, p. 15-24.
32. Scott J.W. Introduction to the 2021 issue of Cross-Border Review, Cross-border Review Yearbook 2021, Ed. J.W. Scott, Budapest 2021, p. 3-8.
33. Tobias Ch., Evrard E., Schultz Ch. On the Territoriality of Cross-Border Cooperation: "Institutional Mapping" in a Multi-Level Context, European Planning Studies, 2012, Vol. 20, Issue 6, p. 961-980.
34. Török, Á. A versenyképesség és a technológiamenedzsment [Competitiveness and technology management]. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1999, p. 74-95.
35. Villanueva J. L. A Governance Theory for Cross-Border Regions: Identifying Principles and Processes with Grounded Theory, Journal of Borderland Studies, Published online: 21 Dec 2020, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08865655.2021.1878924> (дата звернення: 5.06.2022).
36. Youkhana E., Sutter O. Perspectives on the European Border Regime: Mobilization, Contestation and the Role of Civil Society, Social Inclusion, 2017, Volume 5, Issue 3, p. 1-6.

Lendel M. O. Modern approaches towards research of the cross-border cooperation in Europe

The effect of the "storm of the system", which began on a global scale and in particular in Europe after the deployment of the process of closing borders under the influence of the COVID 19 pandemic and reaches its peak under the influence of the crisis of the world order, provoked by the aggressive actions and global blackmail of the Russian Federation, dictates the need to quickly systematize the concepts proposed by researchers, which effectively describe the new situations and practices that have arisen at the borders of the European Union (hereinafter – the EU) and within the community during the last three years. Therefore, the purpose of the study is to systematize modern theoretical approaches to the analysis of cross-border cooperation in Europe, which were formed under the influence of new global and regional systemic challenges that destroyed the existing order of international cooperation, including cross-border cooperation.

At the present stage, the concept of "border" is used in classical interpretations formed during the 20th century, at the same time, interacting with the categories "borderland", "border zone", which received new meanings under the influence of radical changes in the economic, socio-political, cultural and security landscape of Europe. The multiplicity of theoretical and practical challenges that arise in the practice of border functioning, and, therefore, the need to generalize them led to the formation of a new scientific direction, namely "border research".

As of now, border research can be divided very tentatively into two groups: the first, in which traditional methodology is used, which is based on historical, legal and geographical approaches, research on the political and administrative status of the territories that interact, their socio-economic analysis, the influence of the EU on these processes and those where the authors doubt whether in modern conditions of international instability it is possible to use old tools for studying and designing cross-border cooperation.

Further applied studies of cross-border interactions in the Central European region require the involvement of the latest theoretical and methodological tools, which, in turn, change under the influence of the latest changes in international relations, including the emergence of new influential actors of interaction on the European periphery.

If we generalize the various approaches used to develop a methodology for researching the levels of cross-border cooperation, then there is reason to conclude that, given the research task, the socio-economic, socio-cultural, and sociological approaches are the most used.

Keywords: Europe, European Union, border, methodology, border, Russian-Ukrainian war, cross-border cooperation, theory, COVID 19.